

væk. Der er for mange gode kapitler i denne bog til at lade den ligge. Man kan så bare springe nogle kapitler over. Der er selvfølgelig også megen spekulation om fremtidens teknologi. Heller ikke her bør man lade sin skepsis vinde. Som Møldrup udtrykker det i kapitlet "Fremtidens medicinsk optimerede krop", så handler det om at bruge fremtiden som styringsredskab for nutidige beslutninger. Det er vi nødt til. Vi har ikke andet valg.

Så anbefalingen lyder. Køb bogen og læs den for at lære noget om de moderne bioteknologier. Så er man godt rustet til bagefter selv at lave kulturanalysen.

Peter C. Kjærgaard

Bognoter

Højdepunkter i dansk naturvidenskab

Jan Teuber (red.). Højdepunkter i dansk naturvidenskab. Gads Forlag, København 2002. 169 kr. 191 sider. Indbundet.

Denne bog er ment som inspirationskilde for alle, der føler sig tiltrukket af naturvidenskaben, men savner dens kulturelle og menneskelige ansigt, skriver redaktøren Jan Teuber i sit forord. Udgivelsen præsenteres som et forsøg på at mane den kultur-

løshed i jorden, som de fleste i dag forbinder med de eksakte og tekniske videnskaber. Til det har man valgt "nogle få højdepunkter, intellektuelle enkeltmandspræstationer, som har revolutioneret vores forståelse ikke alene af den omverden, vi er en del af, men også vores forståelse af os selv som en del af denne omverden". Bogen består af markante tekster af fem af vores videnskabelige nationalhelte: Tycho Brahe, Ole Rømer, Niels Stensen (Steno), Hans Chr. Ørsted og Niels Bohr. Det er fint, at de nu er tilgængelige i samlet form. Alle tekster er suppleret med en kort kommentar, der skal hjælpe den moderne læser. Desuden indledes der med en udmærket lynoversigt over dansk naturvidenskabs historie.

Ved at fokusere på "højdepunkter" og "enkeltpersonpræstationer" får man selvfølgelig ikke bredden med og kulturbegrebet bliver da også noget indsnævret. Argumentet for, at det alligevel er relevant i denne sammenhæng, er, at alle de valgte videnskabsfolk også var vigtige kulturpersonligheder. Det kommer imidlertid ikke rigtig frem i teksterne selv. Man skal derfor selv lede lidt efter kulturen i videnskaben. Men gør man det, bliver man også belønnet. Komplexiteten af den viden og sammenhæng, som den indgår i, finder man blandt andet i Tychos astrologiske overvejelser i forbindelse med opdagelsen af den nye stjerne. Opdagelsen blev af Tycho selv betragtet som "det største af de mirakler, der

er indtruffet i naturen siden Verdens skabelse.” Og det var jo alligevel ikke så lidt. Det er imidlertid sammenhængen, der er interessant. I hvert fald, tilføjede Tycho nemlig, så var det på højde med, da Josva bad solen stå stille. Vi kan hverken ignorere astrologien eller Bibelen, når vi læser Tycho. Det var den sammenhæng, hans tanker blev tænkt i og det er i den sammenhæng, vi må forstå hans videnskabelige arbejde. Her kan vi ikke skille videnskab og kultur. Der er tilsvarende eksempler i de øvrige tekster. Men for det meste er det op til læseren selv, at finde dem.

Peter C. Kjærsgaard

Frihed

Zygmunt Bauman: Frihed. Hans Reitzels Forlag, København, 2003, 175 kr., 148 sider.

Det nyligt oversatte værk af Zygmunt Bauman (opr. udgivet 1988) indeholder fem velskrevne kapitler om frihedens udformning i Benthams Panopticon, kapitalismens arbejds- og produktionskredsløb og forbrugersamfundet. Bauman genoptager velkendt idehistorisk stof, som han imidlertid belyser ud fra nyere sociologiske studier (altså ind til 1988), hvilket giver ham mulighed for at dykke ned i et for den klassiske sociologis usædvanligt emne. Bauman bemærker i indledningen, at det oftere er ufriheden og tvangen som har været gjort til genstand for sociolo-

gien, hvilket han selv løbende indvier læseren i igennem fremdragelsen af klassiske problemstillinger; men han får samtidig øje på en overskridelse af den uløselige, ambivalente konflikt imellem en frihed, der altid enten har måttet bære rundt på ensomhed hjemme i privaten, eller undertrykkelse i den åbne sfære iblandt andre. Den dynamik, der sprænger den ufrie frihed, eller rettere rekonfigurerer frihedsproblematikken ved både at sikre menneskets behov for frihed og for social interaktion, fuldbyrdes i forbrugernes selvforstærkende og selvforsynende kamp på symbolske goder, hvor igennem alle ender som vindere. Som læser sidder man og venter på, at Bauman udpeger den hulhed eller tomhed i hjertet af forbrugerfriheden, men først til allersidst – under inddragelse af Hannah Arendt – lægges ansatser til et ”positivt” frihedsbegreb, der er funderet i ”en individuel autonomi gennem lokalt samarbejde og rodfæstet i lokalt selvstyre.” (se i øvrigt Frederik Stjernfelts anmeldelse i Weekendavisen d. 9-14. maj 2003 for en kort kritik heraf). Det forfølges dog ikke videre, da en dybdegående undersøgelse af frihedens aporier, for Bauman, åbner for en hidtil uset problemstilling, og – som Bauman indleder sit slutkapitel – ”Sociologiens kompetence hører op dér, hvor fremtiden begynder.” Det kan godt være, at frihedens aporier er usete i sociologien, men der er også en verden udenfor (Platon, Aristoteles, Schelling, Hegel,

Heidegger, Arendt), som allerede har skridtet denne påståede, fremtidens vej af, og man fristes til at hævde, at sociologiens kompetence snarere hører op dér, hvor friheden væsentligt begynder.

Jonas Holst Sørensen

Ritualer – et (idé)historisk forskningsobjekt?

Ulrik Langen (red.), Ritualernes magt – ritualer i europæisk historie 500-2000, Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg C, 2002, 200 sider, 218 kr.

Nogle gange står vi som idéhistorikere, med den delte loyalitet som kendetegner vor faglighed (på den ene side vores forpligtethed på tænkningen som ren abstaktion (idé) og på den anden side vores interesse for kontekstualitet i bredeste forstand, både historisk, sociologisk og kulturelt) overfor studieobjekter, der i deres (for en idéhistoriker) måske lidt for manifeste fremtrædelse kan give anledning til hovedbrud og megen overvejelse.

Med en noget bred formulering kunne vi kalde disse studieobjekter for praksisformer, en betegnelse som burde angive det forhold, at der tale om en bestemt praktisk situation (en praksis), som er styret eller formet af visse overordnede, ”idemæssige”

overvejelser. Det for en idéhistoriker problematiske ved praksisformen er, at den ikke udelukkende er et diskursivt, sprogligt eller idemæssigt fænomen, men netop er en blanding af en styrende ide, som jo i øvrigt fint lader sig analysere idéhistorisk, og så en bestemt praksis eller ageren, som ikke er sproglig eller begrebslig i traditionel forstand, men måske snarere kropslig, symbolsk eller rituel.

Netop ritualer, en praksisform *par excellence*, er udgangspunkt for en spændende antologi, som Roskilde Universitetsforlag udsendte i slutningen af sidste år. Antologien er redigeret af Ulrik Langen og indeholder en række bidrag fra fortrinsvist yngre, danske historikere om rituelle handlinger og ceremonier i forskellige historiske regi, sammenhænge og situationer, dækkende et imponerende tidsspand fra år 500 e. v. t. til vor egen samtid og omhandlende så forskellige enkeltområder som duelens rituelle betydning i det danske officerskorps i nyere tid (1760-1900), spiritistiske seancer og ritualer i det 19. og 20. århundrede og kirkelige ritualers betydning i konflikten mellem kirkelige og verdslige aktører i højmiddelalderens Frankrig.

Der er på alle måder tale om en veldisponeret og velskrevet antologi, der også til trods for enkeltbidragenes smalle orientering emnemæssigt, ikke mindst på grund af Ulrik Langens grundige metodologiske introduktion, formår at tegne et for en idéhistoriker både interessant og

inspirerende billede af det vi kunne kalde historisk forskning i ritualer. Herunder også en diskussion af de teoretiske vanskeligheder, der – som indledningsvist nævnt – automatisk er forbundet med at studere og forske i et felt, som kun lader sig afdække i overleverede diskursive former (kilder), men som i kraft af sin karakter af praksisform også indeholder en rest af ikke-diskursive elementer, der sætter historikeren i forlegenhed, når den historiske (re)konstruktion skal etableres.

Paw Hedegaard Amdisen

Demokrati

Mellem fortid og fremtid

Red. af Claus Bryld og Søren Hein Rasmussen, København: Tiderne Skifter 2003, 360 sider, 268 kr.

Vi glemmer ofte, at demokratiet hverken er selvfølgelig eller entydigt. I denne antologi forsøger en lang række historikere, jurister, økonomer, idehistorikere etc. at indkredse begrebet i dets historiske og polemiske former. Bogen er en slags opråb om at tage demokratiet alvorligt som en altid skrøbelig og ufærdig størrelse. Hvor demokratiet tidligere var truet af decideret antidemokratiske kræfter fra højre og venstre, er det i dag snarere er truet af den teknokratiske indsnævring af demokratiet til liberalistisk kapitalisme og fra nationalismens brud med det universalistiske grundlag for demokratiet.

Der er fem hovedafsnit, der hver især tager et tema op. Det første tema er demokratiets historie, hvor fem historikere behandler Danmarks forvandling til et demokrati samt de politiske kræfter, der op til 1945 udfordrede demokratiet. Det andet tema er demokratiets forudsætninger, hvor de klassiske begreber tages op: frihed og lighed (Knud Knudsen), offentlighed (Stine Berner og Tim Knudsen), tankens frihed (Dorthe Jørgensen), kønsspørgsmålet (Ann-Dorte Christensen) samt to fremragende bidrag af Søren Hein Rasmussen der dels ud fra en debat om frihedsrettigheder i 1945 diskuterer dilemmaerne i at begrænse demokratiet for at beskytte det og dels ud fra det pinlige forløb omkring etableringen af en PET-undersøgelseskommission (som Hein Rasmussen blev hvirvlet ind i) diskuterer den radikale kritisk betydning.

Tredje tema er nedslag i dagens debat, hvor Klaus og Mikael Rothstein i en meget stærk artikel afklæder den ultranationale klædedragt, og hvor Jens Liljegren gør det samme med Weekendavisens opgør med venstrefløjen. Den artikel førte senere til en ophidset diskussion om faglighed, ærlighed og kollegialitet, hvor bl.a. Bent Jensen førte an i en smædekampagne mod Liljegren.

I betragtning af, at antologiens forfattere formentlig er placeret til venstre for midten og at motivationen for bogen er en bekymring for demokratiets nuværende udvikling er der forbavsende lidt om et venstreal-

ternativ til den herskende stemning. Til gengæld er der flere af artiklerne, der omhandler det nye højre (Henrik Stampe Lund), tysk højreekstremisme (Karl Christian Lammers), Italiens Berlusconi (Gert Sørensen), New Zealands nyliberalistiske eksperiment (Kai Vangskjær) og USA's ufuldkomne demokrati (Carl Pedersen) og kun en enkelt artikel, der meget kritisk diskuterer et venstrealternativ nemlig det engelske New Labours tredje vej (Niels Arne Sørensen).

Bogen er interessant både for de enkelte bidrag og som udtryk for en venstrefløj, der ikke kan se eller tænke et alternativ.

Mikkel Thorup

Fra 'Abbasider' til 'Ålandsøerne'

Gads Historieleksikon af Tonnes Bekker-Nielsen, Bernard Eric Jensen, Nils Arne Sørensen og Paul Ulf-Møller, 2. rev. udg., Gads Forlag, København, 2003, 696 sider, 299 kr.

Fra 'Abbasider' til 'Ålandsøerne' på små 700 sider. Gads forlag har sendt anden udgaven af *Gads Historieleksikon* på gaden. Der er tale om en revideret udgave i forhold til første udgaven, som udkom i 2001. Siden 2001 er der som bekendt sket en del i verden, og *Gads Historieleksikon* er derfor blevet udvidet med ca. 30 nye opslag og nogle af de gamle opslag er blevet revideret. De nye opslagsord indbefatter ikke mindst ord, som er

relateret til 11. sep. 2001 og de efterfølgende, såkaldte krige mod terrorismen i Afghanistan og Irak. Man kan således slå '11. september', 'Osama bin Laden', 'al-Qaida' ('Quida, al-') mv. op. Men der er også blevet plads til andre nye opslagsord som fx 'Verdens syv vidundere', 'vidensskabsteori' og 'VK-regeringen'. *Gads Historieleksikon* er et fint værktøj for alle, der har brug for en første, kort orientering om alt fra 'Abbasider' til 'Ålandsøerne'.

Mads P. Sørensen